

KREATIVNOST I VEŠTINE CRTANJA DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Apstrakt: U predškolskom razdoblju na decu utiču istovremeni procesi sazrevanja i učenja pa tako dečje likovno izražavanje razumemo kao njegovo kognitivno oruđe. Rana iskustva, znanja i veštine koje deca steknu pre početka formalnog obrazovanja imaju značajan uticaj na detetov kasniji razvoj u školi. Kreativnost je karakteristika koju svako dete poseduje. Osnovna razlika od pojedinca do pojedinca leži u obimu, dubini i intenzitetu potencijala za razvoj kreativnosti. Kao osnovni cilj rada, zasnovan na studiji primera, definisali smo utvrđivanje kreativnosti i nivoa razvoja veštine crtanja – ilustracije kod dece predškolskog uzrasta, koje su se javljale posle pročitano g teksta priče „Dečak i jabuka”. Metode korišćene u istraživanju su: metod posmatranja i analiza proizvoda aktivnosti (dečji crteži). Rezultati istraživanja prema postavljenim kriterijumima ukazuju da većina ispitanika pripada kategoriji očekivanih prema uzrastu i da predškolsko obrazovanje ima značajan uticaj na dalji likovni i kreativni razvoj.

Gljučne reči: predškolsko obrazovanje, kreativnost, likovno izražavanje, studija primera.

Dečje likovno stvaralaštvo. Dosadašnja istraživanja koja se odnose na razvoj dečjeg likovnog izraza polazila su od procene koliko realno deca prikazuju objekte ili figure. Jedna od prvih klasifikacija dečjih crteža dao je Georg Keršenštajner prema kojoj razvoj likovnog izraza dece uzrasta od četvrte do sedme godine odgovara druga, faza šeme ili simbola. Deca nižeg uzrasta nisu sposobna da crtaju jednostavne, racionalne znake koji bi označavali neki pojam te se ne mogu funkcionalno diferencirati (Negru, 2001).

U fazi slučajnog realizma dečji crtež poseduje obeležja simboličke igre i mentalne slike dok u fazi promašenog realizma ono počinje da teži ostvarivanju vizuelne sličnosti koja se manifestuje teškoćama prostorne organizacije crteža, povezivanja elemenata i proporcija. Tokom predškolskog i ranog školskog perioda, dečji crtež prolazi kroz fazu intelektualnog realizma, čija je osnovna odlika da dete crta ono što zna o objektu, a ne ono što vidi; pritom se rukovodi mentalnom slikom objekta, defnišućim parametrima koje ona sadrži (Gligorović, Vućinić, 2011).

Prema nekim autorima (Del Giudice et al., 2000; Farokhi & Hashemi, 2011) crteži predstavljaju bogat izvor informacija o karakteristikama razvoja dečjeg mišljenja, a često su bili i predmet analize studija koje su imale cilj rasvetljavanje mehanizama koji se nalaze u osnovi dečjeg kognitivnog, motoričkog, perceptivnog i

¹ zujkab@yahoo.com

² daniela.barbulovpopov@gmail.com

emocionalnog razvoja. Opservacijom procesa crtanja i analizom strategija koje dete koristi može se doći do informacija o nivou razvijenosti crtačkih sposobnosti, planiranja i organizacije, ali i o uticaju stečenog znanja, vizuoperceptivnih kapaciteta i uzrasta na krajnji izgled crteža. Ovi elementi su od vitalnog značaja za razvoj viših misaonih procesa i mentalnih reprezentacija.

Kreativnost je osobina koju svako dete poseduje. Osnovna razlika od pojedinca do pojedinca krije se u obimu i intenzitetu potencijala za razvoj kreativnosti. Jedna od sposobnosti darovite dece je kreativnost koja im omogućuje posedovanje divergentnog mišljenja, čiji je rezultat produkcija novih i originalnih ideja. Predškolsko razdoblje ključno je za podsticanje razvoja svih postojećih potencijala, pa tako i razvoj onih područja koja bi se mogla intenzivnije razviti i iskazati kao darovitost. Hoće li dete razviti svoju darovitost i iskazati je u nekom području svoga delovanja, osim o onome što je genetski nasledilo, značajno će zavisiti od okolnih uticaja, njenom prepoznavanju i podsticanju (Gašpar, 2015).

Deca se razvijaju vrlo različito, jedni brže, drugi sporije. Zato je svaka podela razvojnih stupnjeva njihovog likovnog izražavanja samo prividna te nam samo pomaže u razumevanju pojedinih primera dečjih likovnih ostvarenja.

U predškolskom dobu, dete se naglašava u svom radu, oslanjajući se na lično iskustvo. Kroz posmatranje procesa crtanja i analizu strategija koje dete koristi, mogu se dobiti informacije o nivou razvijenosti veština crtanja, planiranja i organizacije, kao i o uticaju stečenog znanja i detetovog uzrasta na završnu strukturu crteža (Baciu, 2012: 18).

Dete predškolskog uzrasta će, na dobijeni zadatak da nacrtat određeni predmet posmatrajući ga, nacrtati taj predmet po predstavi koju o njemu ima. Likovni rad deteta jeste i njegov emocionalni odraz prema zadatoj temi, projekcija njegovog shvatanja. Čitav tok razvoja likovnog izraza dece u predškolskom periodu može se opisati kao postepeni prelazak sa nerealističkog ka realističnom kazivanju (Korać, 2017: 350).

Likovna kultura nema dominantni intelektualni i reproduktivni karakter, već emocionalni i kreativni karakter, pretpostavlja komunikaciju između umetnika i posmatrača putem dela kao medija. Značaj likovne kulture, njegovog emocionalnog i kreativnog karaktera može se analizirati sa stanovišta opšteg obrazovanja, što znači da likovna umetnost sa radovima i umetničkim stvaralaštvom pozitivno utiče na potpuni razvoj ličnosti u svom društvenom položaju (Negru, 2001: 38). Tako likovna umetnost, pored drugih naučnih disciplina, zauzima važno mesto u dečjoj psihologiji, podstiče ih da razvijaju maštu i divergenciju koja predstavlja njihov lični život, kako emocionalno, tako i psihološki. Važnost se ogleda u velikom uticaju na percepciju mišljenja dece i na razmatranja određenih situacija koje će se manifestovati u njihovim crtežima,

Cilj rada. Imajući u vidu da kvalitet crteža zavisi od nivoa organizovanosti vizuelne pažnje, vizuelnog pamćenja, vizuospacijalne, vizuokonstruktivne i motoričke sposobnosti, kao osnovni cilj rada, na studiji primera, definisali smo utvrđivanje nivoa razvoja veštine crtanja kod dece predškolskog uzrasta. Interesovalo nas je koliko deca u svojim crtežima – ilustracijama prenose

kreativnost, sposobnost produkcije i ostvarivanja neobičnih ideja, emociju i sliku koje su se javljale posle pročitano g teksta priče.

Studija primera. Uzorkom je obuhvaćeno dvadesetoro dece iz vrtića uzrasta 5-6 godina (13 devojčica i 7 dečaka). Zadatak je definisan korelacijom likovne kulture sa drugim vaspitnim područjima – estetskim, a odnosi se na ilustraciju literarnog teksta: deca su nakon pročitano g teksta nacrtala ilustraciju priče „Dečak i jabuka”. Za taj zadatak su imali na raspolaganju 45 minuta. Metode korišćene u istraživanju su: metod posmatranja i analiza proizvoda aktivnosti (dečji crteži). Pri analizi crteža ocenjuju se, prema vizualno-tematskim kriterijumima, elementi na osnovu prepoznatljivosti, spacijalnoj konstrukciji, tačnosti proporcija, bogatstva detalja i međusobno g odnosa.

Deca su sa pažnjom slušala pročitani tekst što se može zaključiti i iz crteža – ilustracija. Na crtežima su prisutni elementi: figura dečaka i drvo jabuke (četnaestoro dece – 70%), drvo jabuke (četiri deteta – 20%), dečak i jabuka (jedno dete), jabuka (jedno dete).

Tabela 1. Kriterijumi kotiranja prema – nivou razvoja

	Kriterijum	Broj ispitanika
1	Crtež nema osnovnu liniju; objekti nisu pravilno postavljeni	1
2	Postoji osnovna linija i / ili nebo. Konstrukcija objekata je sastavljena od geometrijskih figura ili elemenata nedovoljno definisanih.	5
3	Postoji osnovna linija i nebo. Objekti su kruti. Postoje neki detalji poput lišća, voća.	5
4	Crtež odražava stepen svesnosti o realizaciji objekata ilustracije (dečak/drvo). Uključeni su posebni detalji objekata, kao i različitih ukrasnih elemenata.	9

Kotiranje prema polu: 1/ 1 devojčica, 2/ 3 dečaka i 2 devojčice, 3/ 2 dečaka i 3 devojčice, 4/ 3 dečaka i 6 devojčica.

Tabela 2. Kriterijumi kotiranja prema – detalji objekta elemenata i okoline

	Kriterijum	Broj ispitanika
1	Postoji samo jednostavan, nedovršeni objekat.	1
2	Postoji objekat sa nedostajućim elementima pored koga postoji linija horizonta ili sugestija prostora.	5
3	Postoji glavni objekat sa jednim ili dva dodatna detalja na njemu sa kojim postoji linija horizonta.	3
4	Glavni objekti su predstavljeni, zajedno sa elementima životne sredine: sunce, oblaci, ptice, cveće, trava.	11

Kotiranje prema polu: 1/1 devojčica, 2/ 3 dečaka i 2 devojčice, 3/1 dečak i 2 devojčice, 4/3 dečaka i 8 devojčica.

Tabela 2. Kriterijumi kotiranja prema – istaknutosti obojenosti

	Kriterijum	Broj ispitanika
1	Boje se koriste samo da skicira oblike ili elemente na slici, ili za	

	crtanje različitih linija, nijedan od oblika nema obojenu unutrašnjost.	2
2	Dva ili više (ali ne i svi) oblika ili elemenata imaju obojenu unutrašnjost.	3
3	Boje se koriste za oblikovanje oblika ili elemenata, kao i za njihovo bojenje unutrašnjosti.	4
4	Boje se koriste za oblikovanje oblika i elemenata, kako bi ih obojili, ali i za popunjavanje prostora oko njih.	11

Kotiranje prema polu: 1/ 2 dečaka, 2/ 1 dečak i 2 devojčice, 3/ 1 dečak i 3 devojčice, 4/ 3 dečaka i 8 devojčica.

Na svim crtežima ispitanika boje se pravilno koriste, u skladu sa specifičnostima objekata na slici.

Prema kriterijumu korišćenja listnog prostora, devetnaestoro dece je koristilo ceo listni prostor dok je jedno dete koristilo 50 % listnog prostora.

Rezultati istraživanja prema postavljenim kriterijumima ukazuju na to da većina ispitanika pripada kategoriji očekivanih prema uzrastu, kao i da predškolsko obrazovanje ima značajan uticaj na dalji likovni razvoj.

Iz analiziranih crteža – ilustracija, obuhvaćenih studijom primera, dajemo prikaz jednog rada koji na izuzetno kreativan način prikazuje dijalog između dečaka i jabuke.

Slika 1. Ilustracija priče „Dečak i jabuka”

Zaključak. Likovni izrazi dece mogu se tumačiti povećanom sposobnošću opažanja, mišljenja, pamćenja, motorike ili emocija. Autori koji se bave ovim problemom složni su u svakom detetu postoje mogućnosti doživljavanja, izražavanja i likovnog stvaranja, da likovno stvaralaštvo dece ima svoj kontinuitet i faze razvoja, kao i da vaspitno-obrazovni uticaji imaju važnu ulogu u njegovom razvoju. Kreativna i talentovana deca prisutna su u svim područjima ljudskog delovanja. Da bi se takvoj deci pružila primerena podrška potrebno je razviti sistem identifikacije. Još uvek ne postoje dovoljna saznanja kako identifikacija može uticati na razvoj dece sa različitim stepenom darovitosti, što može predstavljati izazov za buduća istraživanja. Stoga je neophodno podržati i motivisati dete u likovnom izrazu kao obliku detinjaste radoznalosti, s obzirom na njegovu važnost za opšti razvoj pojedinca.

Ova studija primera može poslužiti u daljim istraživanjima s obzirom na to da su priroda i razvoj kreativnosti dece poslednjih decenija predmet brojnih istraživanja.

Literatura:

- Baci, O. R. (2012). *Influențarea formativă a preșcolărilor prin educația artistico-plastică* (tez de doctorat). Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de psihologie și științe ale educației.
- Cvetković, A. (2014). Osobenosti dinamičkog crteža kod dece predškolskog i mlađeg školskog uzrasta. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, Vol. 13, br. 3, 259–273.
- Del Giudice, E., Grossi, D., Angelini, R., Crisanti, A. F., Latte, F. Fragassi, N. A., & Trojano, L. (2000). Spatial cognition in children. I. Development of drawing – relevant (visuospatial and constructional) abilities in preschool and early school years. *Brain & Developmen*, 22(6), 362–367.
- Farokhi, M., & Hashemi, M. (2011). The analysis of children’s drawings: social, emotional, physical, and psychological aspects. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30, 2219-2224.
- Gašpar, H. (2015). *Razumijevanje prirode darovitosti i prepoznavanje u vrtiću*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- Gligorović, M., Vučinić, V. (2011) Kvalitet crteža dece mlađeg školskog uzrasta. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, Vol. 10, br. 2. 193–205. Beograd.
- Korać, I. (2017). Podsticanje dečijeg likovnog stvaralaštva u vaspitno obrazovnom kontekstu. *Godišnjak Pedagoškog fakulteta u Vranju*, K.VIII, 1/2017. Vranje.
- Negru, A. (2001). *Metodika nastave likovne kulture*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Pavlović, M. (2015). *Uloga likovnog dela u obrazovanju dece predškolskog i osnovnoškolskog uzrasta*. Beograd: Učiteljski fakultet.

Prof. Brindusa Zujka, PhD

Preschool Teacher Training College "Mihailo Palov ", Vrsac
Teacher Training Faculty, University of Belgrade

Daniela Barbulov Popov, PhD

CREATIVITY AND DRAWING SKILLS OF PRESCHOOL AGED CHILDREN

Summary: At the preschool age children are effected both by developmental and learning processes and therefore we consider children’s visual art expressions as their cognitive tools. Early experiences, knowledge and skills which children gain before formal education have a significant influence on the children’s latter development in school. Creativity is a characteristic which every child possesses. The main difference from individual to individual lies in the breadth, depth and intensity of the potential for the development of creativity. The main goal of the paper, which is based on a study through example, is determining creativity and the level of drawing skill – illustrations of preschool children, which occurred after the reading of the story "The boy and an apple". Methods used in the research are: observation method and the analysis of the activity products (child drawings). The results of the research, in accordance with the set criteria, indicate that most participants belong to the categories expected for their age group and that preschool education has a significant influence on the latter artistic and creative development of the child.

Key words: preschool education, creativity, artistic expression, study through example.